

*М.І. КІСІЛЬ, кандидат економічних наук, завідувач відділу
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
С.О. МИХАЙЛОВИНА, кандидат економічних наук, викладач
Уманський національний університет садівництва*

Теоретичні та практичні аспекти формування інвестиційних ресурсів особистих селянських господарств

Різде загострення світової продовольчої проблеми, що відбулося останніми роками, посилило важливість необхідності збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та продуктів харчування. Оскільки власні можливості багатьох країн недостатні для забезпечення зростаючої потреби в продовольстві, цю проблему можна розв'язати збільшуючи обсяги його експорту з агропромислових країн, однією з яких є Україна. Вона спроможна не лише задовольнити національні потреби, а й взяти участь у розв'язанні світової продовольчої проблеми. І цими можливостями слід скористатися. Тому при формуванні державної аграрної політики необхідно передбачати максимальне використання потенціалу усіх форм господарювання на селі з тим, щоб продукція особистих селянських, фермерських та інших малих і середніх агровиробників використовувалася переважно на задоволення внутрішнього попиту, а великих і кооперованих – на експорт.

Збільшення обсягів виробництва продукції потребує відповідних інвестицій. У разі, якщо власні інвестиційні ресурси господарств недостатні, треба формувати додаткові джерела їхнього фінансування. Особливо це актуально для особистих селянських господарств (ОСГ), які хоча й мають значну частку у виробництві сільськогосподарської продукції, проте практично не мають ні власних, ні залучених джерел фінансування інвестицій.

Різноманітні аспекти формування інвестиційних ресурсів ОСГ поки що досліджено

недостатньо. Тому метою статті є наукове обґрунтування теоретико-методологічних засад і практичних пропозицій щодо формування та ефективного використання інвестиційних ресурсів особистих селянських господарств.

У дослідженнях теоретичних засад формування інвестиційних ресурсів ОСГ, проведених спільно в ННЦ «Інститут аграрної економіки» та Уманському національному університеті садівництва, встановлено, що інвестиції селянського господарства доцільно розглядати як вкладення їхнього капіталу й праці в об'єкти економічної діяльності з метою забезпечення потреб сім'ї в продуктах харчування та сировині для перероблення, а також одержання нею грошових доходів й інших вигід шляхом реалізації виробленої продукції та послуг на ринку.

Члени ОСГ можуть застосовувати всі способи розміщення капіталу сім'ї, що забезпечують умови його збереження, накопичення і використання на невиробниче споживання. При цьому всі матеріальні, грошові й інші ресурси, а також жива праця, що використовуються в інвестиційній діяльності ОСГ, слід розглядати як його інвестиційні ресурси.

Хоча з розрахунку на одне ОСГ обсяги його інвестицій невеликі, вся сукупність цих господарств щороку формує значні інвестиційні ресурси. У зв'язку зі специфікою формування і використання інвестиційних ресурсів ОСГ їх доцільно класифікувати за формою власності, джерелом залучення, видом натурально-уречовленої форми, пері-

одом залучення, соціальною приналежністю власників капіталу, цілями, особливістю використання та стадією інвестиційного процесу.

Основою діяльності ОСГ є ресурси сім'ї. Її члени одержують від нього доходи за свою працю і вкладені у засоби виробництва кошти й витрачають їх на особисте споживання та заощадження.

На інвестиції господарств використовують як власні, так і позичені або залучені іншим чином ресурси. Оскільки вибір джерел формування інвестиційних ресурсів в ОСГ обмежений, для них важливо мати багатоканальну систему одержання інвестиційних ресурсів, джерела яких наведено на рисунку.

Джерела формування інвестиційних ресурсів особистих селянських господарств

Для активного інвестиційного розвитку кожного ОСГ необхідні земля, стартовий капітал і організаційна й фінансова підтримка. Наявність цих чинників дає змогу господарствам забезпечити власні потреби, гнучкіше реагувати на зміну ринкової ситуації й зберегти ринкові позиції. У зв'язку з цим в оцінках чинників інвестиційної діяльності

ОСГ необхідно, насамперед, враховувати розміри їхніх земельних ділянок, рівень матеріально-технічного забезпечення, склад і чисельність сім'ї, обсяг капіталу, рівень інвестиційних витрат тощо.

Ефект господарства від використання ним власних, позичених та залучених інвестиційних ресурсів слід визначати різницею

між додатково одержаним ним доходом і поточними витратами на його одержання, а ефективність інвестицій – співвідношенням між ефектом та інвестиціями, що зумовили цей ефект. Ефективність використаних інвестиційних ресурсів додатково характеризують показники зміни рівня земле-, трудо- і капіталовіддачі за період, що аналізується, порівняно з базовим.

У разі, якщо власникам ОСГ необхідно визначити ефективність їхніх інвестицій у конкретні інвестиційні проекти, їм необхідно застосовувати методологію проектного аналізу, зокрема розраховувати показники чистого грошового потоку, чистої теперішньої вартості, внутрішньої норми дохідності й строку окупності інвестицій. До поширення цієї методології серед ОСГ необхідно залучити науковців, сільськогосподарських дорадників і консультантів через розроблення методичних посібників та пілотних проектів, а також реалізацію ряду відповідних регіональних і національних проектів.

Прикладні дослідження, здійснені на матеріалах статистичних обстежень й анкетних опитувань ОСГ Черкаської області, показують, що площа сільськогосподарських угідь у їхньому користуванні протягом 2006–2010 років скорочувалася, господарства використовували переважно ручну працю та мали низький техніко-технологічний рівень виробництва, у них зменшилася чисельність працездатних, а інвестиційна діяльність і джерела залучення інвестиційних ресурсів були недостатніми для забезпечення відтворювальних процесів. Незважаючи на це, особисті селянські господарства області поки що займають важливе місце у виробництві багатьох видів сільськогосподарської продукції, особливо тих, що потребують значних затрат ручної праці й мають відносно високу вартість.

У 2010 році ОСГ Черкаської області виробили 39% валової продукції рослинництва та 18% тваринництва, зокрема 99% картоплі, 73 – овочів відкритого ґрунту, 87% плодів і ягід. Проте протягом 2006–2010 років в ОСГ відбулося різке скорочення виробництва продукції тваринництва. Їхня частка у загальному виробництві м'яса знизилася з 44

до 11%. Зменшилося також і виробництво молока та яєць, хоча у 2010 році їхня питома вага поки що висока – відповідно 55 і 32%. В динаміці роль ОСГ у виробництві сільськогосподарської продукції зменшується.

Одержана в цих господарствах продукція нині реалізується переважно молокопереробним підприємствам, на місцевих ринках та в місцях стихійної торгівлі. Колишню систему реалізації їхньої продукції через заготівельні організації й споживчу кооперацію практично зруйновано. Органам державної влади та управління і місцевого самоврядування необхідно посилити організаційні заходи й допомогу селянам щодо створення ними заготівельно-збутових формувань. Насамперед, це стосується кооперативів із виробництва, заготівлі, транспортування, перероблення та реалізації молока, оснащення їх спеціальними транспортними засобами й переробними потужностями через механізм лізингу. Відповідні напрацювання щодо цього, зокрема авторів, підготовлені в Міністерстві аграрної політики та продовольства України і НАК “Укragenrolіzing”. Нині необхідно їх переглянути та осучаснити.

В особистих селянських господарствах сконцентровано значний продуктивний капітал, насамперед земельний і майновий. Так, середня площа землі в користуванні обстежених господарств Черкаської області становить 1,7 га.

Оскільки достовірна інформація щодо вартості авансованого та функціонуючого капіталу ОСГ, як і відповідна методика оцінок, відсутні, для використання в наукових дослідженнях і на практиці запропоновано методичні підходи до оцінки ринкової вартості майна господарств по таких його складових, як житловий будинок, господарські будівлі та споруди, технічні засоби, багаторічні насадження, тварини, виробничі запаси тощо, а в оцінках вартості житлових будинків, інших господарських будівель і споруд використовувати порівняльний підхід, що дає змогу встановити співвідношення між ринковою вартістю аналогічного оцінюваного об'єкта та його інвентаризаційною вартістю, яку визначають за витратним підходом бюро технічної інвентаризації¹.

¹ Михайловина С.О. Оцінка вартості будівель і споруд особистих селянських господарств / С.О. Михайловина // Економіка АПК. – 2011. – № 4. – С. 83-87.

Низький попит на будівлі й споруди в сільській місцевості, неможливість працевлаштування, віддаленість від районного чи обласного центру нерідко спричиняють зниження ринкової вартості оцінюваного об'єкта порівняно з інвентаризаційними оцінками. Тому розрахована на основі витратного підходу за результатами анкетних опитувань 200 господарств Черкаської області середня інвентаризаційна вартість будинків була вищою, ніж ринкова. У зв'язку з цим запропоновано, щоб у відповідних оцінках бюро технічної інвентаризації залежно від ринкового попиту і пропозиції застосовувалися коригуючі коефіцієнти.

Вартість наявних в ОСГ машин, обладнання й транспортних засобів, а також продуктивної та робочої худоби необхідно оцінювати з використанням порівняльного підходу. При цьому слід враховувати середню ціну реалізації 1 кг живої маси тварин упродовж року.

Вартість багаторічних насаджень ОСГ не можна оцінити на основі витратного й порівняльного підходів, адже плодові дерева

можуть бути різних вікових груп, що унеможлиблює використання нормативів капітальних вкладень на їх створення, а відсутність обліку – встановлювати знос і залишкову вартість. У цьому випадку доцільно використовувати дохідний підхід, що дає змогу на основі поточної вартості одержаної продукції визначати ринкову вартість кожної одиниці насаджень.

Оцінку вартості земельної ділянки ОСГ необхідно проводити на основі даних щодо її нормативної грошової оцінки. При цьому розрахунки слід здійснювати на основі шкал нормативної грошової оцінки агропромислових груп ґрунтів, розрахованих залежно від бала бонітету конкретної їх групи, середнього бала бонітету 1 га відповідних угідь та нормативної грошової оцінки аналогічних ділянок.

Результати розрахунків загальної оціночної вартості й структури майна поглиблено досліджуваних 200 особистих селянських господарств Черкаської області, одержані з використанням зазначених вище методичних підходів, наведено в таблиці 1.

1. Обсяги і структура вартості майна одного обстеженого особистого селянського господарства Черкаської області*

Вид майна	2006		2007		2008		2009		2010	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Будівлі та споруди, всього	45,2	51,5	53,8	55,3	64,8	56,7	80,5	60,1	89,0	61,0
У тому числі:										
житлові будинки	27,6	31,5	32,9	33,8	39,4	34,5	48,5	36,2	54,2	37,1
господарські будівлі	17,6	20,0	20,9	21,5	25,4	22,2	32,0	23,9	34,8	23,9
Транспортні засоби, машини та обладнання	19,0	21,6	18,3	18,8	19,8	17,3	21,3	15,9	23,3	16,0
Продуктивна і робоча худоба	2,9	2,9	3,1	3,2	3,4	2,9	3,5	2,7	3,4	2,3
Багаторічні насадження	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,2	0,1	0,2	0,1
Земельні ділянки	20,8	23,8	21,9	22,5	26,3	23,0	28,5	21,2	30,1	20,6
Усього	87,8	100,0	97,3	100,0	114,5	100,0	134,0	100,0	146,0	100,0
У тому числі майно, пов'язане з господарством	56,8	64,7	63,1	64,9	75,1	65,6	87,4	65,2	94,4	64,7

* Розраховано авторами за результатами обстежень господарств.

Середня вартість майна одного досліджуваного ОСГ протягом 2006–2010 років зростає на 58,2 тис. грн, або на 66,3% і в 2010 році становила 146 тис. грн. Структурні зрушення у вартості майна характеризуються зростанням частки будівель та споруд, а також зменшенням питомої ваги технічних засобів і худоби. Випереджаючі темпи зрос-

тання вартості будівель та споруд зумовлені більш швидким підвищенням цін на будівельні матеріали і послуги. Вартість землі змінювалась як за рахунок збільшення площі використовуваних сільськогосподарських угідь, так й індексації показників їхньої грошової оцінки.

На господарські потреби ОСГ використовується в середньому одна третина площі сільського житлового будинку і транспортних засобів. З урахуванням цього розраховано, що в досліджуваних господарствах у 2010 році використовувалися основні засоби загальною вартістю 35 тис. грн/га. Окрім того, господарські запаси й витрати, молодняк тварин та інші матеріальні оборотні засоби становили 11 тис. грн/га.

Якщо результати оцінок засобів виробництва досліджуваних ОСГ поширити, з певними застереженнями, на всю їхню сукупність, то земельний капітал на початок 2012 року дорівнюватиме понад 110 млрд грн, вартість основних засобів господарського призначення – 200, а матеріальних запасів і витрат – 60 млрд грн. З урахуванням можливих відхилень розрахованих показників від їхніх реальних значень орієнтовно можна вважати, що сукупний капітал особистих селянських господарств України, включаючи земельний, перевищує 300 млрд грн. Для встановлення точніших значень показників вартості капіталу цих господарств потрібні додаткові дослідження.

У структурі посівів ОСГ Черкаської області 46% займають зернові, 8 – технічні, 21 – картопля, 6% – овочі відкритого ґрунту і баштанні культури. З розрахунку на 10 га сільських домогосподарств припадає 6 дерев черешні, 20 – вишні, 7 – сливи, 8 – абрикоса, 29 – яблуні, 6 – груші, 12 – горіхів, 122 м² полуниць, 53 м² малини, 20 кущів смороди-

ни, 1 кущ агрусу і 3 – винограду. Тварин утримують 76% ОСГ, зокрема велику рогату худобу – 23, корів – 21, свиней – 43, кіз – 11 та птицю – 96%. У багатьох ОСГ є приміщення і споруди виробничого призначення: у 56% – для зберігання врожаю, 32 – для зберігання кормів, 41 – для утримання худоби і птиці, 17 – для зберігання техніки і реманенту, а в 62% – для комплексного зберігання. Середня площа окремого із зазначених об'єктів становить відповідно 10, 15, 16, 12 і 41 м². Частина ОСГ області має власну техніку, зокрема трактори (65%), плуги (38%), культиватори (36%), борони (25%), сівалки (24%) і крупорушки (21%).

Проте рівень розвитку матеріально-технічної бази цих господарств області недостатній для задоволення їхніх потреб, хоча такі потреби скорочуються внаслідок негативних демографічних процесів і несприятливих умов реалізації їхньої товарної продукції, або й відсутністю можливості реалізувати надлишки виробленої продукції.

Для нарощування виробництва товарної продукції ОСГ особливе значення мають додаткові (чисті) інвестиції. Оскільки їхній облік не ведеться, а статистичні обстеження не проводяться, у процесі досліджень показники чистих інвестицій визначалися за результатами проведених анкетних обстежень 200 господарств різних районів Черкаської області та за результатами розрахунків вартості майна на початок і кінець 2008-2010 років (табл. 2).

2. Розрахунок чистих інвестицій за приростом оціночної вартості майна 200 обстежених особистих селянських господарств Черкаської області*

Показник	Рік		
	2008	2009	2010
Чистий приріст основних засобів, грн:			
на одне господарство	344	246	132
на 1 га	202	142	71
Збільшення вартості матеріальних запасів і витрат, грн:			
на одне господарство	4480	2231	2174
на 1 га	2630	1283	1180
Разом чистих інвестицій, грн:			
на одне господарство	4824	2477	2306
на 1 га	2832	1425	1251

* Розраховано авторами.

Зіставлення показників вартості основних засобів і чистих інвестицій в основний капітал обстежених ОСГ, наведених у таблицях

1 та 2, показує, що їхня інвестиційна діяльність малоактивна. На 1 грн основного капіталу тут припадає лише 0,1% чистих інвес-

тицій в основний капітал. Їхня структура вкладень в основний і оборотний капітал вирізняється надзвичайно низькою питомою вагою перших, що свідчить про гостру необхідність розв'язання проблеми забезпечення господарств інвестиційними ресурсами під довгострокові заходи, насамперед, кредитними ресурсами та коштами державної інвестиційної підтримки. Фінансова криза негативно вплинула на й без цього низький рівень інвестиційного забезпечення ОСГ, стан якого погіршувався не лише в 2009, а й у 2010-2011 роках. В умовах, що склалися, необхідні радикальні заходи щодо поліпшення стану інвестиційного забезпечення розвитку ОСГ та переорієнтації державної підтримки на їхні потреби. У зв'язку з цим слід позитивно оцінювати останнє рішення Уряду щодо надання дотацій селянам за вирощування телят і придбання автодоїлок, передбачене постановою Кабінету Міністрів України №342 від 23 квітня 2012 р.¹. Хоча розміри дотацій на телят недостатні для суттєвої активізації інвестиційної діяльності господарств, бо орієнтовані лише на компенсацію вартості випоєного молока.

Накладення значень показників чистих інвестицій досліджуваних ОСГ за 2008–2010 роки на всю їхню сукупність показує, що залежно від економічних умов річні обсяги чистих інвестицій в їхній основний капітал коливаються в межах 0,5–1,2 млрд грн, що недостатньо і потребує збільшення на один порядок.

Використовувані ОСГ інвестиційні ресурси забезпечують суттєві соціальні, економічні та інші результати. Вони не лише дають змогу сільським сім'ям сформувати споживчий кошик і передати частину продуктів родичам, а й реалізувати частину продукції. Так, у середньому на одне обстежене господарство Черкаської області протягом 2008-2010 років було одержано розрахункового чистого доходу на суму 7214 грн, або на 1 га – 4094 грн.

Оскільки на рівень ефективності використання інвестиційних ресурсів досліджува-

них ОСГ впливає ряд чинників, у процесі багатофакторного кореляційно-регресійного аналізу з їхньої сукупності відібрано дванадцять факторних показників, а після перевірки на мультиколінеарність – п'ять: площа ріллі, капіталомісткість продукції, затрати праці на 1 грн валової продукції рослинництва й тваринництва, коефіцієнт оборотності матеріальних запасів і витрат. Одержана кореляційно-регресійна модель показує, що ефективність використання господарствами інвестиційних ресурсів зростає з підвищенням рівня концентрації виробництва, збільшенням затрат праці на одиницю валової продукції тваринництва та коефіцієнта оборотності оборотних засобів, і навпаки, знижується зі зростанням капіталомісткості й трудомісткості продукції рослинництва. Нелогічна позитивна залежність між показниками ефективності інвестиційних ресурсів та трудомісткістю продукції тваринництва, що має місце, пояснюється посиленням впливом тваринництва на результати рослинництва, а отже, й господарства загалом, і зниженням капіталомісткості одиниці продукції тваринництва в умовах, коли значна частина затрат праці по догляду за тваринами, прибиранню, зберіганню та внесенню гною, санітарних й інших заходах, що створюють додаткові ефекти, не набуває вартісних оцінок.

Аналіз діяльності ОСГ Черкаської області за 2006 – 2010 роки за допомогою програми інтегрованого середовища Mathcad уможливив розробити наступну економіко-математичну модель структури основних джерел формування їх виробничих витрат (z):

$$z = 2,859x_1 + 1,558x_2 + 2,629x_3 + 1,328x_4 \rightarrow \max,$$

де x_1 і x_2 – відповідно витрати рослинництва й тваринництва, профінансовані з власних джерел; x_3 та x_4 – витрати, здійснені відповідно в рослинництві та тваринництві за рахунок позикових коштів.

З метою формування оптимального рівня інвестиційного забезпечення ОСГ й ефективного використання їхніх інвестиційних ресурсів слід забезпечувати оптимальні співвідношення між витратами в рослинництві і тваринництві. Для досліджуваних госпо-

¹ Порядок використання сум податку на додану вартість, сплачених переробними підприємствами до спеціального фонду державного бюджету, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 2 березня 2011 р. № 246 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2012 р. № 342).

дарств Черкаської області таке співвідношення становить 54,5 та 45,5%.

Кожному ОСГ, що має наміри здійснювати розширене відтворення, необхідно визначати найбільш ефективні варіанти вкладень і розробляти заходи щодо формування та використання інвестиційних ресурсів. Оскільки не всі голови сільських домогосподарств мають відповідні знання, необхідно підвищувати їхню обізнаність через різні інформаційні канали, зокрема сільське дорадництво, освітні й інші заклади, спеціальні проекти тощо. При цьому їм доцільно поетапно визначати потреби в інвестиційних ресурсах у такій послідовності:

оцінка господарських переваг сім'ї з огляду на навички, знання, вміння та інші якості її членів, наявність земельних ділянок, технічних засобів, багаторічних насаджень, продуктивної й робочої худоби, інших ресурсів, а також можливості додаткового залучення ресурсів, місцезнаходження, наближеність до ринків збуту продукції тощо;

вибір напряму спеціалізації особистого селянського господарства, прогнозування на перспективу натуральних і вартісних показників виробництва продукції (послуг), її споживання та реалізації на ринку;

встановлення потреби господарства в додаткових потужностях (об'єктах) і визначення вартості капітальних витрат на їх створення;

визначення перспективної потреби в поточних витратах на виробництво, зберігання та збут продукції;

прогноз даних щодо обсягів чистих доходів господарства, їхнього використання на споживання й інвестиції в основний капітал та на приріст матеріальних запасів і витрат;

визначення джерел та варіантів залучення грошових, матеріальних й інших інвестиційних ресурсів;

оцінка ефективності інвестицій господарства, окремих його інвестиційних заходів і проектів, вибір найбільш ефективних варіантів використання інвестиційних ресурсів.

Вивчення можливостей домогосподарств щодо формування інвестиційних ресурсів за рахунок власних джерел показує, що вони досить обмежені та забезпечуються перева-

жно трудовими доходами і грошовими надходженнями від продажу продукції на ринку. За розрахунками, власні джерела досліджуваних господарств Черкаської області дозволяють їм змогу протягом 2012-2015 років використовувати щорічно на інвестиційні цілі близько 800 грн/га. Можливості позикових та залучених джерел інвестиційних ресурсів цих господарств невеликі – до 15% від їхнього загального обсягу, або 130-140 грн/га. З позикових коштів найбільше значення мають кредити.

Із метою прискорення процесу активізації інвестиційних процесів в ОСГ необхідно запровадити дієвий механізм їхньої державної підтримки, яка згідно зі ст. 10 Закону України «Про особисті селянські господарства» повинна здійснюватися за рахунок державного та місцевих бюджетів відповідно до загальнодержавних і регіональних програм¹. Практику розроблення й реалізації таких програм слід розпочинати з регіонів. Особливе значення при цьому можуть мати заходи щодо кредитної підтримки проектів ОСГ, здешевлення вартості вирощування молодняка тварин, придбання технічних засобів і саджанців плодкових та ягідних культур, а також реалізації проектів із метою формування обслуговуючих кооперативів у сфері заготівель, доробки, зберігання, перероблення і реалізації продукції, кредитної кооперації тощо.

Отже, інвестиційні ресурси є важливою умовою подальшого розвитку ОСГ. Проте власні інвестиційні можливості господарств обмежені, а залучені джерела практично відсутні, що потребує створення дієвого механізму їхньої підтримки та багатоканальної системи формування інвестиційних ресурсів. З метою кращого розуміння теоретичних і методичних засад формування інвестиційних ресурсів ОСГ доцільно розглядати поняття їхніх інвестицій як вкладення капіталу й праці в об'єкти економічної діяльності з метою забезпечення потреб сім'ї у продуктах харчування та сировині для перероблення, а також одержання нею грошових

¹ Закон України «Про особисте селянське господарство» // Відом. Верхов. Ради України (ВВР). – 2003. – N 29. – Ст.232. (Із змінами, внесеними згідно із Законами N 3108-IV від 17.11.2005 // ВВР. – 2006. – N 1. – Ст.18; N 799-VI від 25.12.2008 // ВВР. – 2009. – № 18. – Ст. 247).

доходів й інших вигід шляхом реалізації виробленої продукції і послуг на ринку. Ефект селянського господарства від використання власних, позичених і залучених інвестиційних ресурсів слід визначати різницею між додатково одержаним доходом та поточними витратами на його одержання, а ефективність інвестицій – співвідношенням між ефектом й інвестиціями, що зумовили цей ефект. Особисті селянські господарства мають значний виробничий основний капітал, розмір якого в середньому на одне досліджене господарство Черкаської області разом із землею в 2010 році становив майже 95 тис. грн, або 35 тис. грн/га. Проте у багатьох

господарствах відсутні умови не лише для розширеного, а й простого відтворення капіталу, що вказує на проблеми з формуванням інвестиційних ресурсів. Для поліпшення інвестиційного забезпечення розвитку ОСГ необхідно посилити організаційні, економічні та фінансові заходи щодо створення ними сімейних ферм, заготівельно збутових кооперативів, підвищення концентрації виробництва, переорієнтації державної підтримки на їхні потреби, зокрема на кредитну підтримку, здешевлення вартості об'єктів, застосування науково обґрунтованих підходів до визначення обсягів інвестиційних потреб і варіантів їх забезпечення тощо.

Узагальнено теоретико-методичні положення та практичний інструментарій щодо формування і використання інвестиційних ресурсів особистих селянських господарств.

Обобщены теоретико-методические положения и практический инструментарий относительно формирования и использования инвестиционных ресурсов личных крестьянских хозяйств.

An article deals with theoretical, methodological and practical issues concerning the forming and the effective use of investment resources of private farm enterprises.

*

С.М. ОНИСЬКО, кандидат економічних наук, професор
Р.І. СОДОМА, асистент
Львівський національний аграрний університет

Теоретична сутність кредиту та кредитних відносин у сільськогосподарському виробництві

Кредитні відносини в Україні, як і в будь-якій країні з ринковою економікою, становлять підвалини економічних процесів. Питаннями кредиту та відносин, що виникають при його обслуговуванні, займалися вчені у всі часи й намагалися вникнути в його сутність, зрозуміти та впорядкувати його сторони. Хоча дослідженнями і встановлено його суть, види, форми, значення та можливості, все одно при використанні кредиту виникають непередбачувані, раптові події, які змінюють його форму, вид, терміни й навіть сутність. Результати таких досліджень важко запроваджувати в практику, оскільки банківська сфера є досить консервативною. Щодо нововведень у сфері сільськогосподарства, то відзначимо неготовність останнього сприймати будь-які інно-

вації у зв'язку з недостатньою компетентністю кадрів, відсутністю новітніх засобів сприйняття та поширення інформації тощо. Отже, на нашу думку, при відсутності інноваційного розвитку сільського господарства і переоснащеності такими засобами банківської системи бачимо, що кредитні відносини з метою їх удосконалення потребують подальшого дослідження, запровадження у повсякденне життя сільськогосподарських виробників, розвитку й виходу на нові, якісно вищі рівні.

У науковій економічній літературі сутність кредиту та кредитних відносин в обслуговуванні сільського господарства розглядаються комплексно. Варто виділити наукові праці багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених, зокрема, С.В. Глуценка,